

APUNTS DE CINEMA

FILMOTECA DE CATALUNYA

2. ÉRIK BULLOT

24 fragments per un cinema imaginari

Els fragments aplegats en aquest volum intenten exposar el somni d'un cinema imaginari o mental. Veure-hi més enllà del visible, enregistrar el flux del pensament, assimilar el cervell a un projector, són algunes de les propostes que s'hi despleguen com un joc de cartes especulatiu.

1 - En la penombra d'una sala a les fosques, uns espectadors ensopits, somnolents, amb els ulls fits a la pantalla, que només reflecteix un rectangle blanc de llum. Aquella torpor. De sobte, excitat, un espectador encorbatat, la cara demacrada, passa la mà pel con lluminós que es remou com un cetaci per damunt dels caps, es gira d'esquena i surt de la sala. Deambula per l'edifici com un fantasma, destarotat, veu un projector funcionant sense bobina en una cabina, sembla reflexionar, examina per curiositat una tira de pel·lícula sota d'un llum de paret. Atret per la llum de fora que es filtra per sota una porta, surt de l'edifici, enlluernat, amb la mà estesa per protegir-se del sol, sota el frontó on hi ha inscrites aquestes tres lletres: LUX. Cos burlesc quasi dislocat, juga amb la seva ombra, fascinat per l'espurneig de les aigües del riu, pels reflexos de l'herba en el corrent, caminant sota el fullatge, amb un mirallet a la mà. Aleshores intenta ficar el sol en una capsa de sabates, com un ballarí arrauxat que maldés per capturar la llum natural amb un caçapallones. Convençut d'hore-la finalment, torna al saló a les fosques, obre la capsa buida davant els ulls cansats i desencisats dels seus

companys. La llum s'ha eclipsat. Contrariat, incrèdul, se'n torna a fora. A fora, però, fa un dia gris, el sol ha fugit i s'ha de resignar a tornar al seu seient, entre el públic.

Mig drama visual, mig comèdia burlesca, en un blanc i negre ben expressiu, *Conte philosophique (la caverne)*, divertida adaptació de l'al·legoria platònica, realitzada l'any 1998 per Philippe Fernandez, és com una faula paradoxal sobre les dades immediates del cinema. Si el setè art està representat pel seu aparell tradicional (sala de projeccions, rengles de públic, ritual de la sessió), el joc de sol i d'ombres, a l'aire lliure, ens convida a imaginar un art més espontani i més natural. Allò que aquest acròbata busca, sortint de la sala, capriciós, embriac de sensacions, és un cinema familiar en què ell és l'operador, la càmera i la pantalla, tot alhora. Es fan visibles així dos estats possibles del mèdiu: un de convencional, representat per la projecció a la sala, el públic captiu, l'etern retorn; i un altre de potencial que es pot actualitzar de manera improvisada, aproximativa, lúdica. L'alienació dels espectadors clavats a la butaca, el caràcter desuet del lloc, reflecteixen un moment congelat de

la història, amb els jocs d'ombres i les rondes del vigilant ocupant-ne l'espai.

És la interpretació que en faig jo, és clar. Però no puc evitar de veure en les cabrioles del ballarí, en la seva persecució ingènua de la llum, en la seva captura del sol, la recerca idealista d'un cinema deslliurat de la tècnica. Si, en el seu cas, l'experiència no va tenir èxit, perquè no va aconseguir convèncer del seu descobriment el públic confinat a la sala, evocava, en canvi, la possibilitat d'una empremta immediata del visible, com si el cinema, desempallegant-se de l'òptica i de la indústria, es pogués manifestar a través d'un simple reflex, en la buidor d'una capsa de sabates o en el mirallejar d'un riu.

2 - No és només el cel estrellat que Camille Flammarion escruta des del seu observatori de Juvisy, sinó també els signes lluminosos d'un cinematògraf còsmic. En una curiosa narració al·legòrica, *Lumen*, publicada el 1866, l'astrònom se sorprèn de la diferència horària entre l'emissió de llum d'una estrella i la nostra visió. «No veiem cap dels astres tal com és, sinó tal com era en el moment que va sorgir el raig de llum que ara ens n'arriba. *No és pas l'estat actual del cel que veiem, sinó la seva història passada*»¹. Aquest lapse de temps li suggereix una ficció teòrica que barreja astronomia i ciència òptica. «Per dir-ho més exactament, el raig de llum seria un correu que ens portaria, no pas una notícia escrita, sinó la fotografia, o més rigorosament encara, *l'aspecte mateix* del país d'on prové.»² La llum desfila com un «sèrie de fotografies terrestres arrengrerades en una mateixa línia, de distància a distància, en l'espai.»³ Cosa que evoca joguines òptiques com ara el fenaquistiscopi o el zoòtrop, inventats el 1832 i el 1834, que disposen les vistes sobre un cercle o una tira discontinua. L'animació, però, no es basa, en el cas de Flammarion, en la rotació d'imatges impulsades per un disc o

per un cilindre, sinó en el moviment de l'espectador. Circulant a diverses velocitats per la línia del temps, l'observador pot animar les instantànies, accelerar, frenar o capgirar el curs dels esdeveniments (Flammarion s'esplaia descrivint la batalla retrògrada de Waterloo, en què els exèrcits es mouen cap enrere i els cadàvers s'aixequen i tornen a la vida).

L'astrònom imagina fins i tot un planeta receptor, de la mateixa manera que es parla de bobina receptora, capaç de captar i fixar els simulacres que circulen per l'èter. «La imatge d'una estrella, travessant aquests abismes negres, es troba en una situació anàloga a la imatge d'una persona o d'un objecte que el fotògraf oblida a la seva *càmera obscura*. Pot molt ben passar que aquestes imatges coincideixin en aquests vasts espais amb un astre obscur, especial, la superfície del qual seria sensible i capaç de fixar en si mateixa la imatge d'un món llunyà.»⁴ Aquest planeta dotat de sensibilitat gràcies al iode, seria capaç d'inscriure les aparences, talment les sals de plata de la placa humida de col·lodió. Però l'astre no es conforma amb retenir les imatges, sinó que ell mateix està dotat d'una força motriu. «I si aquest globus

gira sobre si mateix, com els altres cossos celestes, presentarà successivament les seves diferents zones a la imatge terrestre i realitzarà així la fotografia contínua dels esdeveniments successius.»⁵ Model tècnic del cilindre giratori que recorda l'eix d'un mutoscopi. «La imaginació podria suposar ara que aquest món no és esfèric, sinó cilíndric, i així veure a l'espai una columna imperible en què hi hauria, enregistrant-s'hi i enrotllant-s'hi per sí sols, els grans esdeveniments de la història terrenal...»⁶ En altres paraules, una pel·lícula, talment un cinema còsmic. Ara bé, encara que atractiva, aquesta hipòtesi sembla oblidar el paper de l'obturador.⁷ Com es pot interrompre regularment el curs de les imatges per produir un efecte d'animació? El cinematògraf celeste de Flammarion desmunta l'oposició entre l'anàlisi i la síntesi del moviment, ençà i enllà de la tècnica.

El cosmos es converteix així en una càmera obscura o en una llanterna màgica on es projecten les escenes de la vida passada. El grau de realitat de les vistes, quasi al·lucinatori, és sorprenent. Si Flammarion compara els raigs de llum amb una fotografia enviada per correu, també insisteix en l'efecte de reali-

tat, en l'*aspecte mateix*, tot suggerint una ambivalència entre la realitat i la seva representació. «No era cap miratge, ni cap visió, ni cap espectre, ni cap reminiscència, ni cap imatge —exclama Lumen veient-se de petit—, era la realitat mateix, era positivament la meva persona, la meva ment i el meu cos. Jo era allà, ben bé davant meu. Si els meus altres sentits haguessin tingut la perfecció de la meva vista, em sembla que hauria pogut tocar-me o sentir-me.»⁸ Mite del cinema total al llindar de l'autoafecció.